

прав людини під час застосування тимчасового запобіжного заходу у виді затримання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Молдован А. В. Кримінальний процес України [Текст]: Навч. посіб./ А. В. Молдован, С. М. Мельник : – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 368 с.

2. Постанови, узагальнення судової практики, правові висновки Верховного Суду України у справах кримінальної юрисдикції (2012–2013) [Текст] : – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 712 с.

3. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) / О. А. Банчук, І. О. Дмитрієва, З. М. Саїдова, М. І. Хавронюк. – К. : ФОРМ-Лекс, 2013. – 40 с.

УДК 347.922.1:347.938

НАСЛІДКИ ПРОПУЩЕННЯ СТРОКІВ ЗВЕРНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ (ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ)

Рожнов О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Анотація: Проаналізовано практику застосування наслідків пропуску строків звернення до адміністративного суду, виділені підстави їх застосування.

Ключові слова: строк звернення до адміністративного суду, пропуску строків звернення до адміністративного суду, залишення позовної заяви без розгляду, визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними.

Анотация: Проанализирована практика применения последствий пропуска сроков обращения в административный суд, выделены основания их применения.

Ключевые слова: срок обращения в административный суд, пропуск сроков обращения в административный суд, оставление искового заявления без рассмотрения, признание причин пропуска срока обращения в административный суд уважительными.

Annotation: To analyze the practice of the consequences of missing the term appeal to the Administrative Court, marked the bottom of their application.

Key words: term treatment with an administrative court, the omission of maturities in the Administrative Court, the abandonment of the claim without consideration, the recognition of the reasons for missing the term appeal to the Administrative Court respectful.

Строк звернення до адміністративного суду займає самостійне місце в системі строків адміністративного судочинства. Особливістю вказаного строку є те, що він обмежує в часі можливість звернення до адміністративного суду з позовом, що знаходиться поза межами адміністративного судочинства. В той же час загальні правила перебігу та наслідки пропуску строку звернення до суду передбачені нормами КАСУ, що дає підставу вважати вказаний таким що регулює процесуальну діяльність.

Окремо слід звернути увагу на те, що тривалість і правила обчислення строку звернення до суду визначаються за тими правилами КАСУ, які були чинними на момент початку перебігу відповідного строку. Таким чином, тривалість строку звернення до суду не змінюється в разі подальших змін законодавства, яке регулює відповідні відносини. Тому строк звернення до суду розпочинається і закінчується з урахуванням тієї тривалості, яка передбачена на момент початку перебігу відповідного строку. При цьому тривалість строку звернення до суду не змінюється залежно від того, коли було реалізоване право на позов. Відповідно тривалість строку звернення до адміністративного суду не залежить від того, коли було фактично пред'явлено позов [1]. Відповідно й наслідки пропуску строків звернення до адміністративного

суду визначаються за тими правилами КАСУ, які були чинними на момент початку перебігу відповідного строку. Так, якщо початок перебігу строку звернення до адміністративного суду розпочинається до набрання чинності (30.07.2010) Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 [2], то пропуску відповідного строку є підставою для відмови у задоволенні адміністративного позову за умови, якщо на цьому наполягає одна із сторін (ст. 100 КАСУ у відповідній редакції). За правилами ч. 3 ст. 100 КАСУ позовні заяви повинні прийматися до розгляду адміністративним судом незалежно від закінчення строку звернення до адміністративного суду. Припис частини другої цієї статті щодо розгляду і вирішення справи у разі визнання причини пропуску строку звернення до суду поважною стосується саме прийняття судом постанови за результатами розгляду справи, тобто відповідно до встановлених обставин та норм матеріального права. У разі відсутності підстав визнання поважною причини пропуску строку звернення до суду та встановлення факту порушення права суд відмовляє в його захисті саме з підстав пропуску строку. При цьому такий висновок повинен міститися в постанові, прийнятій за результатами розгляду справи [3]. У цьому контексті необхідно звернути увагу на те, що за правилом ч. 1 ст. 100 КАСУ пропуску строку звернення до адміністративного суду є підставою для відмови у задоволенні адміністративного позову за умови, якщо на ньому наполягає одна із сторін. Судам слід мати на

увазі, що, відповідно до зазначеної норми, суд не наділений правом ініціювати питання про відмову в задоволенні позову з підстав пропуску строку звернення до суду [4]. Якщо початок перебігу строку звернення до адміністративного суду розпочався у період з 30.07.2010 по 31.12.2011 (набрання чинності закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень адміністративного судочинства» від 17.11.2011 [5]). Так, адміністративний позов, поданий після закінчення строків, установлених законом, залишається без розгляду, якщо суд за заявою особи, яка його подала, не знайде підстав для поновлення строку, про що постановляється ухвала (ст. 100 КАСУ у відповідній редакції). Відсутність заяви про поновлення пропущеного строку звернення з поданням, у свою чергу, повинна розцінюватись судом як недолік подання, для усунення якого може бути надано строк у межах 24 годин, як визначено ч. 3 ст. 183-3 КАСУ [6]. У разі пропуску строків звернення до адміністративного суду початок перебігу яких розпочався з 31.12.2011 і до теперішнього часу адміністративний позов залишається без розгляду, якщо суд на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів не знайде підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, про що постановляється ухвала (ст. 100 КАСУ). Правила про поновлення процесуальних строків не поширюються на строки звернення до адміністративного суду (ч.4 ст.102 КАСУ).

Підставою застосування наслідків пропуску строків звернення до адміністративного суду є подання адміністративного позову після закінчення строків, встановлених законом, якщо суд на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів не знайде підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними. Для встановлення того, що адміністративний позов подано з порушенням встановленого законом строку суду необхідно з'ясувати який конкретно строк звернення до адміністративного суду, встановлено КАСУ або іншими законами. Так, ухвалою Донецького окружного адміністративного суду від 02.09.2010 адміністративний позов залишено без розгляду у зв'язку пропуском встановленого законом строку звернення до адміністративного суду та відсутністю підстав для його поновлення. Ухвалою Донецького апеляційного адміністративного суду від 30.09.2010 ухвалу Донецького окружного адміністративного суду від 02.09.2010 залишено без змін. Не погоджуючись з ухвалою суду першої інстанції та ухвалою суду апеляційної інстанції позивач оскаржив їх у касаційному порядку. В скарзі просить скасувати ухвалу суду першої інстанції та ухвалу суду апеляційної інстанції, а справу направити до суду першої інстанції для продовження розгляду. Касаційна скарга вмотивована тим, що судами першої та апеляційної інстанції при вирішенні спору по цій справі порушено норми процесуального права. Заслухавши суддю-доповідача, перевірівши правильність застосування судами норм матеріального та процесуального права, юридичної оцінки обставин справи, розглянувши надані письмові докази в їх сукупності, Вищий адміністративний суд України вважає, що касаційна

скарга підлягає задоволенню. Залишаючи без розгляду позовну заяву, суд першої інстанції послався на недотримання позивачем вимог ч. 5 ст. 99 КАС України, а саме шести місячного строку звернення, у зв'язку з чим відповідно до ст. 100 КАС України його позов залишено без розгляду. Колегія суддів касаційної інстанції не погоджується з таким висновком суду першої та апеляційної інстанції виходячи з такого. Згідно ч. 5 ст. 99 КАС України для звернення до адміністративного суду щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів, встановлюється місячний строк. Відповідно до пп. 5.2.5 п. 5.2 ст. 5 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» №2181-III від 21.12.2000 встановлює, що платник податків вправі оскаржити до суду рішення контролюючого органу про нарахування податкового зобов'язання у будь-який момент після отримання відповідного податкового повідомлення з урахуванням строків давності. В свою чергу, строки давності визначені статтею 15 зазначеного Закону становлять 1095 днів. При вирішенні конкуренції між положеннями частини другої ст. 99 КАС України і нормами ст. 5 та 15 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» №2181-III від 21.12.2000 слід ураховувати приписи ч. 3 ст. 99 КАС України. Остання передбачає, що для захисту прав, свобод та інтересів особи цим Кодексом та іншими законами можуть встановлюватися інші строки для звернення до адміністративного суду, які, якщо не встановлено інше, обчислюються з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

Виходячи з наведеної норми КАС України, строки для звернення з адміністративним позовом особи (а не суб'єкта владних повноважень) та порядок їх обчислення можуть встановлюватися також іншими законами, в тому числі Законом України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами». Таким чином, строк звернення платника податків з позовом до адміністративного суду щодо оскарження рішення контролюючого органу про нарахування податкового зобов'язання визначається на підставі норм ст. 5 та 15 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» №2181-III від 21.12.2000 і становить 1095 днів з моменту отримання відповідного податкового повідомлення. З огляду на викладене, колегія суддів дійшла висновку, що допущені судами попередніх інстанцій порушення норм процесуального права є такими, що призвели до неправильного вирішення питання, та є підставою для скасування оскаржуваних ухвал судів [7].

Встановивши строк у межах якого повинний бути поданий адміністративний позов, суд з'ясує початок його перебігу. При цьому суддя повинен ураховувати, що правила про початок перебігу строку можуть бути передбачені, як КАСУ та іншими законами. Такі спеціальні правила про початок перебігу строку звернення до адміністративного суду

мають перевагу в застосуванні порівняно з загальними правилами. Так, ухвалою Вільнянського районного суду Запорізької області від 02 квітня 2012 року, залишеною без змін ухвалою Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 04 квітня 2013 року, позов залишено без розгляду. Не погоджуючись з цими рішеннями, заступник Дніпровського екологічного прокурора звернувся з касаційною скаргою, в якій просив їх скасувати, а справу направити до суду першої інстанції для продовження розгляду. Заперечення не надходили. Заслухавши доповідача, пояснення прокурора, перевірявши доводи касаційної скарги, матеріали справи, колегія суддів вважає, що скарга підлягає задоволенню. Суди встановили, що предметом оскарження є рішення Дніпровської сільської ради «Про надання дозволу на виготовлення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки гр. ОСОБА_4» № 21 від 29 жовтня 2008 року. Не погодившись з цим рішенням ради, прокурор заявив відповідний позов. Дніпропетровський апеляційний суд, залишаючи без змін рішення суду першої інстанції про залишення позову без розгляду, виходить з того, що позивач пропустив шестимісячний строк звернення до суду, відповідно до статей 99, 100 КАС України. Колегія суддів не погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій. Згідно із пунктом 5 частини першої статті 107 КАС України суддя після одержання позовної заяви з'ясовує, чи подано адміністративний позов у строк, установлений законом (якщо адміністративний позов подано з пропуском встановленого законом строку звернення до суду, то, чи достатньо підстав для визнання причин пропуску строку звернення до суду поважними). Згідно із частинами першою і другою статті 99 КАС України адміністративний позов може бути подано в межах строку звернення до адміністративного суду, встановленого цим Кодексом або іншими законами. Для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. Цю норму суд коментує так, що строком звернення до суду є строк, у межах якого особа, яка має право на позов, повинна звернутися до адміністративного суду для захисту своїх прав у публічно-правових відносинах. Початок перебігу такого строку суд пов'язує з обставинами – коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. Наслідки пропуску цих строків встановлені статтею 100 КАС, відповідно до якої адміністративний позов, поданий після закінчення строків, установлених законом, залишається без розгляду, якщо суд на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів не знайде підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, про що постановляється ухвала. Позовна заява може бути залишена без розгляду як на стадії вирішення питання про відкриття провадження в адміністративній справі без проведення судового засідання, так і в ході підготовчого провадження чи судового розгляду справи. Між тим, залишаючи позовну заяву без розгляду, суди першої та

апеляційної інстанцій не з'ясували початок перебігу шестимісячного строку, який обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів, тобто – чи дотримався прокурор диспозиції щодо строку, встановленого у частині першій статті 99 КАС України. Таким чином, суди першої та апеляційної інстанцій не дали оцінку позовним вимогам в аспекті порушення строків звернення до адміністративного суду. Окрім того, відповідно до частини першої статті 100 КАС суди не з'ясували наявність/відсутність підстав для визнання причин пропуску строку звернення до суду поважними, з огляду на наявні матеріали справи, оскільки аналіз наведеної вище редакції частини першої статті 100 КАС дає підстави вважати, що суд має можливість самостійно, на свій розсуд, застосувати наслідки пропуску строку звернення до суду. При цьому, поважними можуть бути такі підстави, за яких особа не могла б вчинити процесуальну дію в строк, визначений законом. Однак, суди не дали оцінки тому, чи міг прокурор вчинити дії щодо захисту прав інтересів держави в судовому порядку в строк, визначений статтею 99 КАС України. Висновки судів про те, що прокурор не заявляв клопотання про поновлення строку звернення до суду не узгоджується з положеннями статті 100 КАС України в редакції на час виникнення спірних правовідносин. У зв'язку з тим, що встановлення підстав для залишення позовних вимог без розгляду виходить за межі повноважень суду касаційної інстанції, справа підлягає направленню до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі. Для правильного вирішення спору судам необхідно звернути увагу на строк звернення до адміністративного суду, а за наявності такого пропуску – причини його поважності [8].

Встановивши, що адміністративний позов подано після закінчення строків, установлених законом, суд, на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів, зобов'язаний з власної ініціативи з'ясувати причини пропуску строку та наявність підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними. У зв'язку з цим слід звернути увагу, що ст. 100 КАСУ, якою передбачені наслідки пропуску строків звернення до адміністративного суду та підстави їх застосування, спонукає суд до активних дій пов'язаних із з'ясуванням підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів. На стадії відкриття провадження в адміністративній справі суддя з'ясовує достатність підстав визнання причин пропуску строку звернення до суду поважними, якщо адміністративний позов подано з пропуском встановленого законом строку звернення до суду тільки на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів (п. 5 ч. 1 ст. 107 КАСУ). Крім того в увалі про відкриття провадження у справі зазначається за наявності підстав – висновок суду про визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними (п. 7 ч. 5 ст. 107 КАСУ).

Залишення адміністративного позову без розгляду допускається на стадії вирішення питання про

відкриття провадження в адміністративній справі без проведення судового засідання, якщо суддя на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів не знайде достатніх підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними. Залишаючи адміністративний позов без розгляду на стадії вирішення питання про відкриття провадження суддя повинен роз'яснити, про можливість повторного звернення з тотожним адміністративним позовом. Вирішуючи на власний розсуд про достатність підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, суддя при відкритті провадження повинен урахувати, що в ході підготовчого провадження чи судового розгляду справи суд може визнати, викладений в ухвалі про відкриття провадження у справі висновок суду про визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважним, був передчасним (ч. 5 ст. 121, ч. 3 ст. 162 КАСУ).

Залишення позовної заяви без розгляду в ході підготовчого провадження чи судового розгляду справи, якщо суд встановить, що провадження у справі відкрито за позовною заявою, поданою з порушенням встановленого законом строку звернення до адміністративного суду, має певні особливості з точки зору процесуальних наслідків, неможливість повторного звернення з тотожним адміністративним позовом. Так, суддя відмовляє у відкритті провадження в адміністративній справі, якщо у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав є така, що набрала законної сили ухвала про залишення позовної заяви без розгляду у зв'язку з пропуском строку звернення до адміністративного суду (крім випадків, коли така ухвала винесена до відкриття провадження в адміністративній справі (п. 2 ч. 1 ст. 109 КАСУ).

Положення ч. 2 ст. 100 КАСУ про те, що позовна заява може бути залишена без розгляду як на стадії вирішення питання про відкриття провадження в адміністративній справі без проведення судового засідання, так і в ході підготовчого провадження чи судового розгляду справи, не повинно тлумачитись як можливість суду на власний розсуд визначати на якій із зазначених стадій вирішувати питання про застосування наслідків пропущення строків звернення до адміністративного суду. Суд зобов'язаний застосувати наслідки пропущення строків звернення до адміністративного суду на тій із вказаних стадій на якій буде виявлено судом, що адміністративний позов, поданий після закінчення строків, встановлених законом. У зв'язку з цим недопустимою є практика тих суддів, які при виявленні пропущення строків звернення до адміністративного суду чи наявності клопотання про визнання причин пропуску строку поважними на стадії вирішення питання про відкриття провадження, переносять його вирішення на стадію підготовчого провадження чи судового розгляду.

Залишення адміністративного позову без розгляду у разі подання його після закінчення строків, встановлених законом є обов'язком адміністративного суду, а тому його недодержання є підставою для скасування судового рішення. Так, постановою Крижопільського районного суду

Вінницької області від 26 липня 2012 року в задоволенні адміністративного позову відмовлено. Ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 14 листопада 2012 року постановою Крижопільського районного суду Вінницької області від 26 липня 2012 року залишено без змін. Не погоджуючись з постановою Крижопільського районного суду Вінницької області від 26 липня 2012 року та ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 14 листопада 2012 року, ОСОБА_4 звернулася до суду з касаційною скаргою, в якій просить скасувати рішення судів попередніх інстанцій та ухвалити нове, яким задовольнити позовні вимоги, посилаючись на порушення норм матеріального права, що призвело до ухвалення незаконних судових рішень. Вирішуючи спір суд першої інстанції, з яким погодився Вінницький апеляційний адміністративний суд дійшли висновку, що Головне управління юстиції у Вінницькій області, в даному випадку при вчиненні дій та прийняття рішення, діяло в межах повноважень та у спосіб, визначені законодавством, за наявності передбачених Законом України «Про виконавче провадження» підстав. Проте, перевіривши матеріали справи, суд касаційної інстанції не погоджується з таким висновком, так як позивачем порушений строк звернення до суду, встановлений ч. 2 ст. 181 КАС України. Учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб. Відповідно до ч. 1 ст. 99 КАС України адміністративний позов може бути подано в межах строку звернення до адміністративного суду, встановленого цим Кодексом або іншими законами. Згідно з ч. 2 ст. 181 КАС України позовну заяву може бути подано до суду у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів. Як вбачається з матеріалів справи, 12 червня 2012 року позивач звернувся до суду з вказаним позовом про визнання протиправною бездіяльністю Відділу примусового виконання рішень управління державної виконавчої служби Головного управління юстиції у Вінницькій області при здійсненні виконавчих дій по виконавчому провадженню ВП № 31330264 за виконавчим листом №2-а-153/2009р., виданим Крижопільським районним судом Вінницької області від 01 січня 2012 року. Зобов'язати Відділ примусового виконання рішень управління державної виконавчої служби Головного управління юстиції у Вінницькій області негайно здійснити процесуальні дії передбачені п. 13. ч. 3 ст. 11, ст. 89 Закону України «Про виконавче провадження» по примусовому виконанню виконавчого провадження ВП № 31330264 за виконавчим листом № 2-а-153/2009, виданим Крижопільським районним судом Вінницької області 30 січня 2012 року. Згідно приписів ч. 1 ст. 100 КАС України, адміністративний позов, поданий після закінчення строків, встановлених

законом, залишається без розгляду, якщо суд на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів не знайде підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, про що постановляється ухвала. Із змісту позовної заяви не вбачається, що позивач просив поновити пропущений строк звернення до суду. Вирішуючи спір поза межами десятиденного строку звернення до суду, суди попередніх інстанцій не звернули уваги на приписи ст. 181 КАС України та передчасно дійшли висновку про відмову у задоволенні позову. Тому, у разі порушення цього строку слід застосовувати приписи статті 100 КАС України, за якими адміністративний позов, поданий після закінчення строків, установлених законом, залишається без розгляду, якщо суд на підставі позовної заяви та доданих до неї матеріалів не знайде підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, про що постановляється ухвала. Отже, з урахуванням відсутності поважних причин пропуску строку звернення до суду з цим позовом, суд касаційної інстанції, вважає що судом першої та апеляційної інстанції помилково не застосовані наслідки пропуску строку звернення до суду, передбачені ч. 1 ст. 100 КАС України (чинного на час звернення до суду) або не встановлені підстави для поновлення пропущеного строку [9].

Застосовуючи передбачені законом наслідки пропуску строку звернення до адміністративного суду, судам слід ураховувати тривалість порушення прав, свобод чи інтересів. Так, Вищий адміністративний суд інформує, що судам необхідно враховувати, що предметом позову в цій категорії справ є дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, пов'язані з соціальними виплатами, які можуть бути регулярними, періодичними, одноразовими, обмеженими в часі платежами, тому судам необхідно перевіряти строк звернення до суду залежно від виду платежу та тривалості періоду, за який виник спір. Тобто можливі випадки, коли в частині вимог позову заяву слід залишити без розгляду (частина перша статті 100 КАСУ), а в іншій частині – відкрити провадження у справі [10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 05.07.2011 №945/11/13-11) «Про застосування строків звернення до адміністративного суду у справах, що виникають із податкових відносин» // Баланс. – 2011. – №61. – С. 5.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – №55/1. – Ст. 1900.
3. Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03. 2008 №2 // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2008. – №2.
4. Вищий адміністративний суд України «Аналітична довідка про вивчення та узагальнення практики розгляду адміністративними судами спорів з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби» від 01.02. 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006760-09>.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень адміністративного судочинства: Закон України від 17.11.2011 // Голос України. – 2011. – №249.
6. Лист Вищого адміністративного суду України №149/11/13-11 від 02.02.2011 «Щодо особливостей провадження у справах за зверненням органів державної податкової служби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149760-11>
7. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33495210>
8. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39083162>
9. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39314689>
10. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 13.10.2010 №1425/11/13-10 «Щодо застосування Рішення Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 року №19-рп/2010 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України що відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3-10760-10>.